

2. Лотоцький М. В. Наслідки укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні / М. В. Лотоцький // Науково-інформаційний вісник. – 2015. – № 7. – С.119-125.

3.Безлепкин Б. Т. Настольная книга судьи по уголовному процессу / Б. Т.Безлепкин. – 4-е изд. – М.: Проспект, 2013. – 1325 с.

4. Звіт про роботу органів досудового розслідування за 12 місяців 2016 рік [Електронний ресурс] // офіційний веб-портал Генеральної прокуратури України. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112655&libid=100820&c=edit&_c=fo#

ДО ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛІЗАЦІЇ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Албул С.В. – кандидат юридичних наук,
доцент, перший проректор Одеського
державного університету внутрішніх справ

Головною передумовою успішного реформування правоохоронної системи України є розробка та розвиток принципово нової законодавчої бази, яка б дозволила якісно виконувати завдання у зазначеній сфері. Необхідність розробки пропозицій змін та доповнень до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» викликана, насамперед, потребою забезпечення належної діяльності правоохоронних органів України щодо охорони та захисту прав і свобод людини, а також боротьби зі злочинністю, особливо з її організованими формами.

В умовах масштабної криміналізації суспільства, коли на її стан впливають організована злочинність і корупція, що опанували різноманітні механізми впливу на прийняття багатьох державних рішень, позитивні зміни у суспільному житті, стратегічні реформи у галузі внутрішньої безпеки значною мірою залежать від здатності держави, її правоохоронної системи докорінно змінити кримінальну ситуацію в державі [1, с. 20]. Сьогоднішній злочинності сприяють такі глобальні соціально-економічні процеси як урбанізація, міждержавна та міжрегіональна міграція, формування світового інформаційно-культурного простору, а характерним для організованих злочинних угруповань є достатньо високий рівень організованості, стійкі корупційні і міжнародні злочинні зв'язки. Зростання рівня організованості і професіоналізму злочинності, її технічна озброєність, вироблення і зміцнення імунітету злочинного середовища від традиційних засобів і заходів оперативно-розшукової діяльності, розгалужені корупційні зв'язки сприяють перетворенню злочинних груп у високоорганізовані об'єкти, які мають розвинену інфраструктуру. Наявна в Україні система забезпечення національної безпеки загалом відповідала вимогам, які постали перед державою в перші роки незалежності. Однак характер безпекового середовища, яке сформувалося на початку ХХІ ст. унаслідок розширення спектру викликів і загроз, висуває нові вимоги до системи забезпечення національної безпеки України й потребує її удосконалення. Саме ослаблення державного контролю за ситуацією в країні дає можливість криміналітету задавати тон, диктувати свої правила поведінки, ідеологію, субкультуру, лобіювати вигідні їй правові, організаційні і тактичні рішення легітимної влади, здійснювати активну протидію правоохоронним структурам. Для організації злочинної діяльності вони оперують значними грошовими ресурсами, які, зокрема, використовуються для підкупу державних службовців, працівників правоохоронних

органів, залучення фахівців різних галузей для створення ефективних механізмів, технологій, способів та схем вчинення злочинів тощо [2, с. 26].

Криміногенна ситуація, що склалася у сучасній Україні, характеризується незвичайно великою кількістю злочинних проявів, які викликані перманентною політичною нестабільністю, руйнацією усталених економічних зв'язків, падінням рівня добробуту людей, вимушеністю ведення бойових дій на Сході нашої держави. Останніми роками суттєво зросла кількість злочинних угруповань, які є добре зорганізованими й використовують у своїй протиправній діяльності новітні способи вчинення майнових і насильницьких злочинів, вогнепальну зброю, вибухові пристрої, спеціальні технічні та інші засоби для протидії правоохоронним органам [1, с. 24].

Ефективна протидія злочинності, насамперед в її найнебезпечніших організованих формах, неможлива без обізнаності у процесах, що відбуваються у злочинному середовищі, без можливості впливати на них з профілактичною метою, без ретельного негласного документування фактів протиправної діяльності. Правоохоронні органи України мають володіти актуалізованою інформацією про умови формування й функціонування організованих злочинних угруповань; механізми вчинення ними злочинів; рольову участь у цьому кожного учасника злочинного угруповання; рух тіньових та інших фінансових потоків, які уможливають існування цих угруповань або ж є предметом їх злочинних інтересів; інфраструктуру організованої злочинності, а також іншими відомостями, необхідними для організації результативної протидії злочинності в Україні.

Компаративний аналіз сучасної європейської та світової практики засвідчує, що більшість розвинених країн йдуть шляхом чіткого розгалуження кримінально-процесуальної діяльності та діяльності з отримання, добування, аналітичного оброблення та прогнозування інформації про злочинність, окремі злочини та осіб, які до них причетні [4]. Саме таку діяльність можна визначити як кримінальну розвідку. Отриманням, добуванням, документуванням, аналітичною обробкою, систематизацією та зберіганням інформації криміногенного характеру, а також прогнозуванням розвитку подій та виявленням наявних ризиків мають займатися спеціалізовані підрозділи правоохоронних органів, зважаючи на специфічні умови здійснення цієї роботи, пов'язані з цілковитою негласністю, підвищеною небезпекою для особового складу, необхідністю особливої професійної підготовки. Поліцейська практика більшості розвинених країн та позитивний досвід роботи правоохоронних органів України засвідчують, що зазначені функції реалізуються шляхом впровадження у злочинне середовище штатних та позаштатних негласних працівників. Разом із тим, чинне законодавство, що регламентує окремі питання впровадження штатних та позаштатних негласних працівників оперативних підрозділів у злочинне середовище (Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»), містить певні суперечності.

Відповідно до п. 8 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених Законом підстав надається право виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями ст. 272 Кримінального процесуального кодексу України. Для цього оперативним підрозділам надано право «мати...негласних штатних та позаштатних працівників» (п. 13) та «використовувати конфіденційне співробітництво» (п. 14) [5].

У свою чергу, в Розділі IV «Заходи щодо забезпечення боротьби з організованою злочинністю» Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» на законодавчому рівні передбачена можливість легендованого введення негласних співробітників в організовані злочинні угруповання. При цьому, оперативним

підрозділам надається право використання у боротьбі з організованою злочинністю негласних співробітників (ст. 13) та учасників організованих злочинних угруповань (ст. 14) [6].

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації відносить до категорії негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідно до ст. 272 КПК України, під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником вказаної групи чи злочинної організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування. Виконання вказаними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу [3].

Виконання спеціального завдання не може перевищувати шість місяців, а в разі необхідності строк його виконання продовжується слідчим за погодженням з керівником органу досудового розслідування або прокурором на строк, який не перевищує строку досудового розслідування. За нашим переконанням, такі обмеження строку виконання спеціального завдання є недоцільним. На практиці – це комплексна спеціальна оперативно-розшукова операція, яку безпосередньо здійснюють штатні та позаштатні негласні працівники. Виконання такого спеціального завдання може бути як тактичним (короткостроковим), так і стратегічним (довгостроковим). Тільки на організацію та підготовку такої операції потребується час, який може значно перевищувати шестимісячний термін, адже до її здійснення залучається значний потенціал великої кількості спеціалістів – від психологів до гримерів та бутафорів. Потребує ретельного підготування впровадження негласного працівника до складу організованої групи чи злочинної організації та виведення його після виконання завдання.

Відповідно до ч. 6 ст. 246 Кримінального процесуального кодексу України проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи. За рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися також інші особи. Логіко-семантичний аналіз вказаних норм, а також практика їх застосування дає підстави стверджувати, що спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації безпосередньо здійснюють штатні та позаштатні негласні працівники оперативних підрозділів, впроваджені у злочинне середовище. Слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, прокурор не виконують таке спеціальне завдання, а приймають рішення про його проведення. У свою чергу, уповноважені оперативні підрозділи за дорученням слідчого здійснюють організацію його проведення (розробляють та реалізують комплекс заходів з легендованого впровадження особи у злочинне середовище).

У цьому сенсі більш коректним вбачається визначення, яке міститься у спільному наказі Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», де передбачено, що виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації полягає в організації слідчим і

оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів, відомостей про її структуру, способи і методи злочинної діяльності, які мають значення для розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами [7]. При цьому, тактика здійснення оперативного впровадження негласних працівників для виконання спеціального завдання до організованих груп чи злочинних організацій регламентується окремими відомчими нормативними актами з грифом обмеженого доступу.

Отже, слідчий, який проводить досудове розслідування злочину, прокурор та уповноважені оперативні підрозділи здійснюють впровадження негласного працівника оперативного підрозділу в організовану групу чи злочинну організацію. У свою чергу, впроваджений негласний працівник оперативного підрозділу вже виконує спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

З метою приведення у відповідність положенням теорії і практики оперативно-розшукової діяльності, необхідним є внесення змін у ст. 272 Кримінального процесуального кодексу України та у п. 8 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»:

Назву ст. 272 Кримінального процесуального кодексу України «Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації» викласти у такій редакції:

Стаття 272 «Впровадження негласного працівника оперативного підрозділу в організовану групу чи злочинну організацію».

Частину 2 ст. 272 Кримінального процесуального кодексу України викласти у такій редакції:

«Впровадження негласних працівників в організовану групу чи злочинну організацію з метою виконання спеціального завдання здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу».

Пункт 8 статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» «Права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність» викласти у такій редакції:

8) впроваджувати негласних працівників в організовану групу чи злочинну організацію та виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями ст. 272 Кримінального процесуального кодексу України.

Внесення відповідних змін та доповнень до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», на нашу думку, сприятиме уніфікації національного законодавства України до міжнародних норм у галузі протидії злочинності.

Література:

1. Албул С.В. Реалізація розвідувальної функції у діяльності поліцейських органів зарубіжних країн: компаративний аналіз // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2015. – № 4 (71). – С. 20-29.
2. Грібов М.Л. Розвідувальні заходи органів внутрішніх справ: сутність та питання застосування в боротьбі з організованою злочинністю / М.Л. Грібов // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2009. – № 20. – С. 26-33.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : за станом на 22.01.2017 р. – К.: Алерта, 2017. – 304 с.

4. Кузьменко А. Розвідувальна діяльність як суспільно-політичне явище [Електронний ресурс] / А. Кузьменко. – Режим доступу: [http:// www.justinian.com.ua/article.php?i](http://www.justinian.com.ua/article.php?i)

5. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 19.01.2017 р. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

6. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю [Електронний ресурс] : закон України від 30.06.1993 р. № 3341-ХІІ із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 05.01.2017 р. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

7. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5.

ДЕЯКІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЧИННОГО КПК УКРАЇНИ: РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Аленін Ю.П. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія», член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений юрист України

Торбас О.О. – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

Кримінальний процес представляє собою порядок діяльності уповноважених осіб щодо розслідування, розгляду та вирішення кримінальних проваджень, а також діяльність інших учасників кримінального процесу щодо захисту своїх прав, свобод та законних інтересів. Зважаючи на складність завдань, які ставляться перед уповноваженими особами щодо здійснення кримінального провадження, а також на багатоманітність дій, які можуть реалізуватися, вся процесуальна діяльність поділена на декілька послідовних етапів – стадій. І, на відміну від КПК 1960 р., КПК 2012 р. вказує, що будь-яке кримінальне провадження повинно розпочинатися зі стадії досудового розслідування. Це, а також те, що саме на стадії досудового розслідування буде реалізоване кримінальне переслідування, зібрана основна доказова база та висунуто обвинувачення, змушує законодавця максимально ретельно регламентувати усі можливі процедури стадії досудового розслідування, чітко прописати права, обов'язки та повноваження суб'єктів та можливості їх реалізації. Проте, з моменту набрання КПК 2012 р. чинності, науковцями та практиками була привернута увага до значної кількості нормативних колізій та прогалин правової регламентації стадії досудового розслідування, а тематика щодо можливих шляхів покращення стадії досудового розслідування залишається актуальною і понині.

Так, неодноразово піднімалося питання введення в процедуру початку досудового розслідування етапу (стадії) перевірки заяви або повідомлення про кримінальне